

Efterord

»Oh, praise the Lord, that he has created a fish without bones that we can obtain the whole year round.«

Tomas de Cantempré (1201–1263)

Det här är en god historia full av berättarglädje först och främst. Ändå så nära verkligheten jag bara förmått. Det mesta är givetvis lögn och förbannad dikt. Har jag ändå övertygat en och annan om att det mesta skulle kunna ha hänt, då har jag nått mitt mål.

Som vanligt i mina böcker levde de flesta i persongalleriet verkligen då. Det gjorde fogdarna, tullarna och borgmästarna. Även den här gången behöver jag be några av dem om ursäkt för att de gjorts till skurkar i min bok. Förlåt!

Det får bli till ett långt efterord av två skäl. Valdemars invasion 1361 är väl känd. Mindre känd är invasionen 1391, den under Mecklenburgarnas väg upp för att undsätta Stockholm. Helt okänt verkar det vara att Wisby var nära att bli invaderat igen, både hösten 1367 och hösten 1368. Det är det ena skälet.

Det andra, det är att svensk debatt domineras av det märkligt tvärsäkra påståendet att Gotland blev danskt under 1300-talet, trots att det inte råder någon enighet om detta i forskarvärlden. Så jag har valt att lyfta fram några källor som bara inte passar in i detta påstående.

Frågan är inte enkel. Källäget är svagt. Någon absolut sanning finns givetvis inte. Men det gäller som alltid att tolka det lilla vi vet med källorna och inte mot. Då duger det inte att låta bli att nämna de källor som svårligen passar in i bilden av Gotland som danskt.

Med denna bok och detta efterord hoppas jag få igång en debatt om vad som egentligen hände efter 1361. Särskilt 1368 under andra hansakriget. Och som vanligt hävdar jag att inte mycket blir begripligt om man inte ser till Järn-Henriks enorma betydelse under nordiskt 1300-tal. Han som innehade pantbrev på Kalmar, Gotland och delar av Bergslagen. Och till sist även Öland.

Kölnkonfederationen bildades den 11 november 1367 av 47 sjöstäder, efter att Valdemar lagt beslag på flera av städernas skepp. Det beslöts att med vapenmakt skydda städernas privilegier i Danmark. För att bekosta upprustningen tog alla städer upp en tull. Och inga skepp fick segla genom Öresund ensamma. De måste samlas på bestämda platser för att passera under krigsbefälens anvisningar. Även de städer som inte var närvarande i Köln fogade sig i detta.

Kriget påverkades kraftigt av att digerdöden fick ett omfattande utbrott under 1368–69. Det värsta utbrottet sedan det första 1351.

»Det förefaller troligt att utvecklingen av det märkliga kriget i Danmark 1368–69 har präglats av denna pestepidemi. Sett utifrån ett danskt perspektiv finns det orsak att förundra sig över hur lite kraft som sattes in i kriget, särskilt från de allierade furstarnas sida – och över hur nådigt det danska riket slapp undan krigets verkningar trots den imponerande koalitionen av fiender.«*

*Anders Bøgh: »Om det jyske oprør mod Valdemar Atterdag 1367–73 og dets ledere.« Min översättning.

Efter freden i maj 1370 var sjöstäderna mäktigare än någonsin. Sillen var motorn i städernas rikedom. Fångsten var enorm mellan åren 1370 och -80.

Den skånska sillmarknaden är väl känd sedan 1000-talet. Numera vet vi att den existerat i flera hundra år redan då. Metoden att salta sillen, så den höll i två år, utvecklades på Rügen. Saltet kom från saltgruvan i Lüneburg. Redan tidigt grävdes en kanal från gruvan fram till floden Elbe. Därifrån forslades saltet vidare till Lübeck på hästar och oxar. Och över sjöar och åar. En kanal grävdes från Elbe upp till Lübeck. Europas första stora kanalbygge. Kanalen var nästan klar 1368, men försenades av digerdöden och kriget. Men saltkanalen blev ändå färdig några år senare.

Metoden att salta den feta sillen förde Lübeck och Rostock med sig till Skanör, Falsterbo, Malmö och Dragör. När en tunna saltad sill inte höll sig, då samlades klagomålen i Strasbourg. Garantin var så viktig att det var belagt med dödsstraff att inte packa sillen på rätt sätt. Köpesumman betalades alltid tillbaka om det visade sig att sillen inte höll i två år. Den som sålde sill som inte kom från Öresund var ofta skyldig att visa detta med en röd flagga på tunnan.

Sillen var billig, höll sig länge och var lätt att servera. Men det var fastan som gjorde den lättsåld. För under fastan fick ingen äta kött, bara fisk. Och fasta rådde under 120 till 182 av årets dagar. Under påsk och advent. Och varenda onsdag, fredag, lördag samt alla helgdagar. Och helgdagarna, de var många.

Bönder, studerande, gesäller. Alla tog sig till sillmarknaden för att dryga ut sina inkomster. Allt annat stannade upp vida omkring under några höstmånader.

Marknadens tider varierade med sillens vandringar. Öppnade ofta 25 juli eller 15 augusti. Slutade vid S:t Dennis den 9 oktober eller vid Martinmas (Mårtensafton) den 11 november.

Kungamaktens uppgift var att säkra fyra behov. Säkerheten för varor och handel på sjövägarna. Hålla sill- och saltskatterna stabila. Garantera oberoende jurisdiktion, för på städernas fiter gällde samma lagar som i hemstaden. Och till sist, friheten från religiösa helgdagar under marknaden. Det var tillåtet att arbeta alla veckans dagar. Från det att marknaden öppnades till den stängdes.

Under Danmarks kriser i början av 1300-talet passade sjöstäderna på att utvidga sina privilegier. Detta försökte Valdemar vrida tillbaka, utan att lyckas. Under flera hundra år hade danska kronan säkrat balansen mellan olika intressen. Men denna balans bröts sönder efter Hansans seger 1368. Städerna förbjöd städernas fogdar att upplåta plats för långväga gäster på sina fiter. Och det redan på husedagen i Stralsund i oktober 1369. Då beslöts detta gälla för engelsmän, skottar och valloner. Något som slog tillbaka redan efter några år, då det fick konkurrerande marknader att växa fram. 1384 infördes den nordiska saltningsmetoden i Scarborough. Redan tidigt på 1400-talet slutade så sillen att vandra in i Östersjön. Den gick till i Nederländerna istället.

Räkenskapen från några av åren finns bevarade. Skånemarknadens höjdpunkt var åren 1370 till -80. Decenniet efter kriget. Minst 100 000 tunnor skeppades ut från Malmö, Skanör och Falsterbo varje året. Det blir över 84 000 000 sillar per år. Efter det följde 250 år av nedgång. När fastan försvann med protestantismen, då upphörde sillmarknaden. Till sist slutade sillen helt att gå till i Östersjön.

Hotet om invasion av Gotland

De allierade hertigarna av Mecklenburg och grevarna av Holstein-Rendsburg, deras mål var ett annat än sjöstädernas. Den 25 januari 1368 i Wismar hade de avtalat att dela Danmark mellan sig. I delningen ingick även att hävda den pant i Gotland som greve Henrik fått 1364, som tack för hjälpen med att erövra Sverige.

I oktober 1368, efter att Hanseaterna bränt alla Norges kuststäder från Bergen ner till Hisingen, »var kung Albrekt och brodern Henrik beredda angripa Gotland.« Äldre historiker som Dietrich Schäfer nämner detta.*

I modern historieskrivning är hotet om ännu en invasion märkligt frånvarande. Trots att det är väl dokumenterat i källorna. En invasion var på väg redan året innan, efter att kung Albrekt, hertig Henrik och deras svåger greve Henrik erövat Borgholm utan egentligt motstånd. De betalda legoknektarna och skeppen fanns på plats i grevens Kalmar hösten 1367. Bara sjöstädernas närmande för att få till en allians mot Valdemar höll tillbaka furstarna den gången.

»Från Stralsunds församling (6 oktober 1368) skrev de till Wisby att de och kungen av Sverige tillsammans med dennes far och bröder var fiender till kung Waldemar. Även om Wisby utsattes utan något eget fel, var de tvungna att ge herrarna av Wisby, som de såg som sina vänner, en vänlig förmaning. För att de fruktar att om Wisby inte vänder sig till svenska kronan igen måste de möta fiendens attack och utstå stora skador. Wisby ombads därför att skicka några rådsmedlemmar till Tyskland och kungen av Sverige, för att förhandla i Lübeck senast nästa år (11 mars 1369) med furstarna och städerna om hur Gotland skulle återförenas med kronan av Sverige. Om Wisby inte gjorde det, måste all gemenskap mellan Gotland och städerna avskaffas för framtiden. De skall så snart som möjligt förklara om detta är klart eller inte. Samtidigt bad städerna kung Albrekt av Sverige och hertig Henrik av Mecklenburg att inte göra något fientligt mot Gotland förrän svaret mottogs. Vi vet inte vad svaret var. I alla fall stördes inte avtalet med städerna. Den 25 februari 1370 redovisade Wisby också sin pfundgeld (tull) precis som de andra sjöstäderna, och därmed erkändes tillhörigheten till hansan.«**

*Die Hansestädte und König Waldemar von Dänemark. Hansische Geschichte bis 1376, av Dietrich Schäfer 1879 s 480.

**Schäfer sid 463–4. Min översättning.

Varför fick Valdemar tillbaks sitt rike?

»Det finns inte ett enda anfallskrig som slutar som angriparen tänkt sig.« (Peter Englund.)

Under sin landsflykt lyckades kung Valdemar skapa stor oreda med sitt tvåfrontsrig söderifrån. Och som Anders Bøgh skrev:

»Det finns orsak att förundra sig över hur lite kraft som sattes in i kriget särskilt från de allierade furstarnas sida – och över hur lätt det danska riket slapp undan kriget verkningar trots den imponerande koalitionen av fiender.«

Digerdöden fick helt enkelt kriget att stanna av. Belägringarna, ända från den i Nyborg Falster till den i Helsingborg ett knappt år senare, de slutade i just ingenting. De belägrade satt kvar. Lovade överlämna borgarna först följande år. Men bara om kung Valdemar och hans medhjälpare under tiden inte blev så mäktiga att de »med kraft drev de allierade ut ur Danmarks rike.«

Men det var inte bara digerdöden som bröt sönder de allierade furstarnas styrka. Att arton furstar gick samman och tog upp striden om att få vara med och dela Danmark mellan sig, det var lika avgörande. Slaget utkämpades i Roggendorf dagen innan stilleståndets undertecknades i november 1369. Att Järn-Henrik vann det slaget betydde ingen. Han och hans svågrar förlorade ändå freden.

Anders Bøgh understryker i sin bok att det är vanligt att hansastädernas betydelse övervärderas när det gäller utvecklingen i Norden. Och vad var egentligen en Hansastad? Tydligast var uppdelningen mellan sjöstäderna vid kusterna och landstäderna upp efter Rhen. Bara sjöstäderna deltog i de två krigen. Inte ens Köln är med i Kölnfederationen. Men inte ens bland sjöstäderna rådde enighet. Det fanns till exempel stor oenighet om de skånska slotten. För fler var intresserade av att ta del i intäkterna än av utgifterna.

Fast viktigast av allt. Inom städerna fanns det många intressen som kämpade mot varandra. De som styrde var en elit, rik genom långväga handel. Andra ville något helt annat än denna elit. Vi ser detta i kriget 1368–69 genom att Hamburg och Kiel mer eller mindre tvingades gå med. Kompromissen blev att de betalade sin andel i silver. De skickade inga skepp och ingen trupp.

Anders Bøgh understryker även att historiker ofta kraftigt underskattar förhållandena internt i Mecklenburg.

Själv tycker jag, i motsats till många historiker, att det inte är så märkligt att Valdemar fick tillbaks sitt rike.

Sjöstäderna fick två tredjedelar av den skånska skatten under femton år. Att lösas mot 12 000 marker rent silver.

Valdemar återvände till Danmark först 1372. Under tiden hade kung Albrekt försvagats av ett uppror redan 1371. Håkon stod med en här utanför Stockholm. Kung Albrekt tvingades skriva under en kungaförsäkran. Adelsväldet infördes. Bo Jonsson Grip och riksrådet stod som segrare. Kung Magnus släpptes fri från sin långa tid i fängelse. Reste till sin son i Norge.

Efter hemkomsten 1372 påbörjade Valdemar återtagandet av Jylland och kampen mot grevarna. Inför den preliminära separatfreden mellan sjöstäderna och Danmark i november 1369 hade Järn-Henrik skickat sin närmaste man, Hartvig van der Sulten till Jacob Pleskow i Lübeck, för att understryka att ingen fred med Valdemar var möjlig. Men efter att Valdemar erövat Flensburg 1372 tvingades även Järn-Henrik till en fred 1373.

Under belägringen av borgen i Gram 1372 används kanoner för första gången i Norden.

Hertig Henrik Valdemarsen av Slesvig/Sönderjylland, den av de tre med störst arvrätt till danska kronan, dör 1372. Den 1 januari 1373 gör änkehertiginnan av Sönderjylland kung Valdemar till sin förmyndare. När så Valdemar dör 1375 finns det två möjliga kronprinsar kvar. Valdemars två dottersöner, unge hertig Albrekt Henriksen och norske kronprinsen Oluf Håkansson.

Unge Albrekt Henriksen utmanövreras och skickas hem till Mecklenburg. Den 3 maj 1376 väljs Oluf till kung av Danmark. Den 15 augusti samma år hyllas Oluf av Gotland.

En jyde som hövitsman på Falsterbohus?

Alexander Jensen Urne var faktiskt dansk hövitsman på Falsterbo, men i verkligheten ett tjugotal år tidigare. Jag valde att låta honom vara med i min bok. Även den verkliga Alexander blev dräpt. Fast av tyskar från Lübeck och Stettin då han försökte gå emellan. Alexanders lik plundrades och skymfades. Ett flertal bodar brändes ner.

Mogens Mogensen (Due-Glob) nämns i Diplomatarium Danicum som hövitsman på Falsterbohus den 17 juli 1368. Tillsammans med Mogens Munk och stadens borgmästare Tord Jensen.

Mogens Mogensen ses av historiker märkligt nog som Valdemars hövitsman. Han är av Henrik Lerdam identifierad som en Due. Det gör Mogens till så nära släkt med upprorsledaren Poul Glob, genom sin svärdotter Johanne Glob (Skobe) från Veslös, att Mogens son tar namnet Glob efter sin hustru. Mogens dotter Kirsten bor dessutom tillsammans med grevedråparen Niels Ebbesens sondotter Ose Pederdater på Tanderup gård i Nordjylland. Grangårds med Veslös. Kirsten och Ose är gifta med bröderna Christen och Bo Hög. Så hövitsmannen Mogens är till och med frände till den som slog ihjäl Järn-Henriks far greve Gert i Randers 1340. Den händelse som jag låtit Botulfs två medhjälpare Silas och Gotfred delta i.

Båda dessa äktenskap har jag för enkelhetens skull tidigarelagt i min bok. De tillkom i verkligheten efter Mogens Mogensens tid på Falsterbohus, vilket kraftigt styrker min tolkning att Mogens inte var ditsatt på borgen som Valdemars man. Utan just för att han var jydsk upprorsman.

Mogens Munk var genom sin första hustru nära frände till Mogens Mogensen, genom Globs. Hans svärmor var Poul Globs dotter Margareta Glob. Även Mogens Munks far och farfar var kända upprorsmän. Och det var även Poul Jensen Munk, hans farbror eller nära frände.

Vi vet att de upproriska jyllänningarna llerade sig med hertigarna av Mecklenburg i Wismar den 25:e januari 1368. Med städerna Lübeck, Rostock, Stralsund och Wismar den 20:e februari. Och med hertig Henrik af Slesvig/Sönderjylland den 12:e mars. De tydliga banden till den jydsk oppositionen tyder på att Mogens Mogensen var utsedd till hövitsman av den stridande alliansen. Förmodligen som den kompromiss de kunde komma överens om, i ett läge där både sjöstäderna och furstarna ville ha posten för egen del.

Någon sanning kring det här finns inte. Men i mina ögon är denna tolkning den enda rimliga.

Att både Mogens Munk och hans far Peder Munk blev Valdemars män i striden om att kuva den jydsk oppositionen, det är en senare historia. Den har att göra med att Mogens i sitt andra gifte blev gift med Kirsten Thott, en syster till de mäktiga bröderna Thott.

Det sägs att Kirsten Thott av drottning Margrete först tvingades gifta sig med Jep Mus, trots att hon var lovad till Mogens. Jep Mus var en mäktig hövitsman som satt på borgarna i Elfsborg, Varberg, Lindholmen och Helsingborg. Om det är sant att Mogens Munk slog ihjäl Jep Mus och sedan gifte sig med änkan, det vet ingen. Men en god historia, det är det.

Den halshuggne borgmästarens söner

Det är märkligt att ingen tycks ha noterat den stora betydelse de tre halvbröderna Swerting och van Flanderer hade under perioden.

Wisby hade sex samtidiga borgmästare. Lübeck fyra. De roterade på tjänsten. Två var sittande varje år. De övriga utförde då andra uppdrag för staden. Som Bruno, som gick från att vara Lübecks sittande borgmästare till att bli sjöstädernas överbefälhavare.

Tidigt på 1300-talet slogs de gutniska och de tyska stadsråden i Wisby samman och bildade ett stadsråd med »två tungor.« De två gifte sig allt oftare med kvinnor från »den andra tungan.« Med tyskar menades alla som inte var gutar. Som ryssar, svenskar, danskar. Den i Wisby, Lübeck och Stockholm ledande släkten Pleskow var ursprungligen rysk, från gränsstaden Pleskow/Pskov belägen mellan Dorpat och Novgorod.

1368 hette Wisbys tre gutniska borgmästare sannolikt Emund Hannerbork, Hans Röde och Jon Elias. Jon hade möjligen hunnit dö och ersatts av Peter van Bell. De tre tyska borgmästarna hette Herman van Yborch, Henrik van Flanderer och Arnold Haverstro. Gutarna nämns alltid först. 1368 var Hans Röde och Henrik van Flanderer sannolikt de sittande av vardera tungan.

Henrik var äldre halvbror till Simon Swerting, Lübecks borgmästare. Han som var fredsförhandlare både 1365 och 1369. Samt bror till rådsherren Greger Swerting i Stralsund, sjöstädernas förste hövitsman över Skånes borgar. De i Helsingborg, Falsterbo, Skanör, Lund och Lindholmen.

Brödernas far/styvför, borgmästaren Herman Swerting, var en av de två borgmästare i Wisby som halshöggs för förräderi 1342. Skildrat i »Eldskyttens« prolog. Sönerna hängde upp en minnestavla i Wisbys domkyrka. En kopia hänger där än idag. Gå och se den.

Greger Swerting från Stralsund kom att ersättas på posten som de skånska borgarnas hövitsman av Henning Podebusk 1371. Han som var det danska rikets hövitsman under Valdemars landsflykt från april 1369 fram till återvändandet 1372. Det var Henning som i nära samarbete med sjöstäderna såg till så det blev Oluf och inte unge Albrekt som ärvde tronen efter Valdemars död. Även Greger blev borgmästare, känd som detta i Stralsund åren 1378–1394.

Jacob Pleskow i Lübeck och Bertram Wulflam i Stralsund dominerade Hansan under många år var. De tre bröderna i Wisby, Lübeck och Stralsund var nära fränder till Jacob genom sin morbror, gift med en syster till Jacobs mor. Jacob var född i Wisby. Hans son Wilhelm Pleskow blev rådsherre i Wisby.

När blev Gotland danskt?

Källorna ger bara ett säkert svar på när Wisby *möjligen* blir danskt. Den 15 augusti 1376 efter Valdemars död, när Wisby svor trohet till Oluf Håkansson.

Två ledande historiker ger olika svar.

Enligt Dick Harrison gjorde Valdemar aldrig avkall på Gotland. Frånvaron av texter som berättar hur Valdemar blev av med ön är tecken nog för Dick Harrison. Om Valdemar kastats ut borde någon tagit åt sig äran. Det borde åtminstone ha nämnts i någon krönika, menar han. Dick Harrison formulerar sig därför bestämt och tveklöst. Valdemars styrde över gutarna. Han använder ord som »kontrollerades av Valdemar« om läget på ön 1364. Och »behärskades av dansken« om 1368*. Samtidigt som han ändå menar att ingen riktigt vet hur det såg ut på plats.

Jag är inte överens med Dick Harrison. Jag ser det som en rimligare tolkning av det magra källmaterialet, att Valdemar helt enkelt lämnade ön med allt sitt folk efter invasionen, och det inom en månad. Det fanns helt enkelt ingen tvångsborg där en kvarlämnad styrka kunde sitta säkert.

Den ledande danske forskaren Anders Bøgh ser på det med andra ögon. Han menar att Valdemar *möjligen* fick Gotland 1366** genom det traktat i Ålholm, där gamle Albrekt försöker slå en kil mellan kung Valdemar och hans allierade kung Håkon. Genom att »ge« Valdemar områden som Valdemar antingen redan kontrollerade eller som han själv först måste erövra. Bland annat Gotland. Ett försök till splittring som Albrekt misslyckas med, enligt Anders Bøgh.

* Dick Harrison: Visby Brandskattningen/Gotland blir danskt s 148.

** Anders Bøgh: Sejren i kvindens hand; Kampen om magten i Norden ca 1365–89. s 26.

Stred Wisby mot Danmark under kriget?

Det gäller att tolka med källorna och inte mot. Men vad säger de magra källorna oss egentligen?

Det snabbt överstämnda första Hansakriget vanns av Valdemar när han överraskande attackerade Hansans skepp utanför Helsingborg. Men inget blev löst genom detta. För det behövdes ännu ett krig.

Utåt deltog inte Wisby i första kriget 1362. Det enda tydliga tecknet på att Wisby ändå deltog, det är det efterföljande mötet i Söderköping.

De fyra ledande sjöstäderna Wisby, Lübeck, Rostock och Stralsund deltog i Söderköping, då när Magnus och Håkon överlät Öland med Borgholm till Hansan. Detta som bot för att kungarna inte dök upp med sin här utanför Helsingborg 1362. En usel affär, då ön inte återhämtat sig efter att Öland brandskattades av Valdemar. Det beslöts att hövitsmannen på Borgholm skulle utses av Lübeck och Wisby. Det vet vi från en bevarad notering i ett stadsarkiv. Den som utsågs var Johann Gletzow, rådsherre från Wismar. (Schäfer s 319).

Att öns statsrättsliga ställning var högst osäker efter att Valdemar brådstörtat tvingats lämna ön, det ser vi tecken på vid flera tillfällen. 1363 svor staden den nyvalde svenske kungen Albrekt trohet, men inget sägs om öns status. 1364 deklarerar en Hansadag att Wisby varken var svensk eller dansk undersåte, utan en fri Hansestad. Samma år som greve Henrik fick Gotland med Wisby i pant av Albrekt.

Wisbys deltagare på Hansadagen i Lübeck den 24 juni 1363 var: »De Gotlandia Hermannus Yborch et Lambertus de Mønster.« Herman van Yborch var en av Wisbys tre tyska borgmästarna 1368. Lambert van Munster dog troligen i pesten 1371.

Trots att Wisby inte kunde delta öppet i andra hansakriget, då sjöstäderna lierade sig med Järn-Henrik i Kalmar, är deltagandet i detta andra krig ändå tydligt. I en handling från 1378 nämns den skuld Wisby har kvar att betala. Summan på 200 marker lödligt är så stor att vi kan utgå från att det Wisby betalade motsvarande de andra städernas kostnad för skepp och manskap. Så Wisby tycks ha deltagit i striden, i all hemlighet. En överenskommelse liknande den där Hamburg och Kiel betalade istället för att skicka skepp och manskap. Väl för att deras handel med oxar från Jylland var viktigare för de två städernas köpmän, än handeln med sill.

Vad säger oss källorna egentligen? Mer än det att Valdemar efter något års tystnad fick för sig att hävda att Gotland nog trots allt var hans? Och att greve Henrik i Kalmar minsann ansåg att hans pantbrev i ön från 26 juli 1364 på fyra tusen mark var gällande?

Det vi vet, det är inte så mycket. Mest bara att Wisbys frihet markerades. Som när det 1364 slogs fast på en hansadag i Lübeck att Wisby var en fri hansastad.

Frågan om öns osäkra status blev akut i och med sjöstädernas allians med Mecklenburgarna under andra kriget. Wisby kunde omöjligen öppen gå in i kriget på samma sida som Järn-Henrik. Wisby lyckades två gånger undvika ännu en invasion. Både hösten 1367 och hösten 1368. Och vi vet att den preliminära freden med Danmark i november ledde till att Wisby öppet började delta i kriget, genom att de i februari 1370 öppet redovisade den pfundtull de krävt in för att bidra till krigets kostnader.

Sjöstädernas seger i detta andra krig gav Wisby tjugo år av andrum, fram till nästa invasion 1391. Då när hertig Johan, kung Albrekts brorson och medregent över Mecklenburg, brandskattade Bornholm och Wisby mellan 25 mars och 8 september på sin väg upp för att undsätta det belägrade Stockholm.

Wisby var fram till 1391 fortfarande en ledande stad på handeln med Flandern och England, men nu efter Lübeck. Men den ledande rollen i östra dritteln, den hade falnat. Den gutniska landsbygden var inte längre den kornbod som levererade till Riga, Reval och Dorpat. Det gutniska landet återhämtade sig aldrig efter Valdemars slakt på bönderna 1361. I bevarade handlingar från tiden representeras inte längre Gotland av både stadens borgmästare och gutarnas landsdomare. Utan bara av Wisby borgmästare.

De verkliga problemen började 1394 när Mecklenburgarnas och vitalianernas hövitsman i Stockholm, Albrekt van Peckatel, landsteg på Gotland.

I fredsfördraget 1395 fick Mecklenburgarna utrymma Stockholm men behålla Wisby. Albrekt och hans kronprins Erik släpptes från Lindholmen. Erik begavs sig till Wisby. När han dog redan året därpå förvandlades Wisby av Sten Sture och Arend Styke till en centralort för kaperier. Den haltande Henrik Styke, som ständigt dyker upp i mina böcker, är fiktiv far till Arend. Men redan året därpå fördrevs de från ön av Tyska orden. Som sen sålde ön till Erik av Pommern.

Underkastelsebrevet av den 10 maj 1412, med sin skattehöjning på över tusen procent samt bygget av tvångsborgen Visborg, var tecknet på undergången. Varenda gute tvingades lägga in dagsverken i bygget av tvångsborgen. Det brevet skrevs under av verklighetens Botulf Kattlund.

Bara några år senare slutade Wisby besöka Hansadagarna. Innan digerdöden 1351 och slakten 1361 hade Gotland en befolkning på 50 000 människor, nästan lika många som i dag. 1410 hade folkmängden minskat till 12 500. En minskning med 75 procent under kort tid. Både staden och landet var fulla av tomma hus. På landet låg många åkrar i träda.

Så när blev Gotland danskt? Kanske aldrig någonsin under 1300-talet. För i Erik av Pommerns svenska skattebok från 1413 står Gotland och Wisby upptagna. Och i unionsförslaget 1436 anges att Wisby skulle skicka ombud till svenska kungavalet. Samtiden såg inte Gotland som danskt.*

* Källa: Lennart Boman, Från Gotlands dansktid, Visby 1961 s. 72.

Inte utan er

Som vanligt har jag många att tacka för mycket. Utan er skulle denna bok inte finnas.

Professor Carsten Jahnke i Köpenhamn gav mig en rivstart genom att dela med sig av sina många arbeten om sillmarknaden och annat. Mycket stort tack, Carsten.

Utan Anders Bøgghs bok »Sejren i kvindens hånd – kampen om magten i Norden ca 1365–89« skulle det kännas tomt. Den är ett måste för den som vill begripa perioden. Och hans arbete »Om det jyske oprør mod Valdemar Atterdag 1367–73 og dets ledere«. Det har funnit i min bokhylla i många år.

Peter Krabbes arbeten på nätet om Skanör är en guldgruva. Jag har använt mig av hans plan över staden. Hedrar hans forskning genom att låta en av fogdarna få hans namn.

Dick Wases rådslängd över Wisbys rådsherrar på 1300-talet klarar jag mig inte utan.

Och så har jag läst massor av texter. Lusläst Diplomatarium Danicum 1367–1370. Samt en rad texter på gammal svårläst tyska. Som Mecklenburgisches urkundsbuch 1360–1370, Hanserecesse band 1 von 1256–1430, 1870. Och inte minst Dietrich Schäfer bok från 1879, »Die Hansestädte und König Waldemar von Dänemark«.

Anna Gable var upptagen av andra som behövde hennes hjälp den här gången. Och Caroline Grimwalker gör egen författarkarriär. Lennart Guldbbrandsson ryckte in och blev min nya trygghet. Lysande Lennart!

Utan de två på REDskapet, min korrande bror Erik Blomström samt grafikern och omslagsfixaren Åke Josephson, skulle jag klara mig uselt. Stort tack till er båda!

Väldigt många av karaktärerna har funnits på riktigt. Nästan alla fogdarna och tullarna är de som nämns i källorna. Så även bröderna Manderow, även om det är lögn och förbannad dikt att de hade en syster som var borgmästarhustru.

Om Eufemia Eriksdotter fortfarande levde 1368, det vet ingen. Men hon fick vara med om ett äventyr till i min bok.

Både gamle hertig Erik och överbefälhavaren Bruno dog verkligen under sensommaren 1368. Men att de blev mördade är även det lögn och förbannad dikt. Hur de dog, det vet nog ingen. Men jag har försökt hålla mig så nära det vi verkligen vet som det bara går. Där vi bara kan ana, där har jag gett mig lov att fylla i så gott jag förmår. Fast sanningen, den kan vi till sist bara ana. Källorna är helt enkelt väldigt få.

Men vem vet? Kanske hände allt precis så som jag beskrivit det...